Poliitikud dementsuse kogemuskohvikus: sotsiaalteenuste ühtlustumiseni üle Eesti on pikk tee minna

22. mail toimus Tallinnas Maiasmoka kohvikus MTÜ Elu Dementsusega kogemuskohvik, milles osalesid erakondade kandidaadid Euroopa Parlamendi valimistel. Ühiselt arutleti, kuidas tagada dementsusega inimeste väärikus ning mida saab õigussüsteem teha dementsusega inimeste õiguste kaitseks nii Euroopas kui Eestis.

Arutelus **„Kas dementsusega inimeste esindamine on ainult nende enda huvi?“** osalesid:

Tanel Kiik (Sotsiaaldemokraadid),
Kadri Kullman (Parempoolsed),
Liisa Pakosta (Eesti200),
Karmen Joller (Reformierakond),
Aivar Riisalu (Keskerakond),
Merle Kivest (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond) ja
Evelyn Sepp (Eestimaa Rohelised)

Arutelu juhatas Skia Consult partner ning MTÜ Elu Dementsusega liige Sirli Peepson.

Sissejuhatuseks avas MTÜ Elu Dementsusega juhatuse liige **Chris Ellermaa**

dementsusteema ulatust Euroopas ja Eestis:

· Aastaks 2025 elab Euroopas 9,1 miljonit dementsusega inimest.

· Aastaks 2050 ulatub see arv hinnanguliselt 14,3 miljonini.

· Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) andmetel on see suremuse põhjustajana Euroopas kolmandal kohal ja maailmas seitsmendal kohal.

· WHO hinnangul oli 2019. aastal dementsuse kulu Euroopas 392 miljardit eurot.

· Eestis elas 2019. aastal hinnanguliselt 23 000 dementsusega inimest, mis on 1,74 protsenti Eesti elanikkonnast. Aastaks 2050 kasvab dementsusega inimeste arv Eestis hinnanguliselt 35 394 inimeseni.

Kõik arutelus osalenud kandidaadid nõustusid dementsusteema olulisuse, mastaapsuse ja dementsuse diagnooside ning sellega seoses ka tegelemist vajavate küsimuste hulga kasvuga. Seda näitas ka sissejuhatav ja arutelus osalejate tutvustav osa, milles selgus, et kõikidel saalis olijatel on dementsusega oma isiklik kokkupuude ja lugu.

Tanel Kiik rõhutas, et dementsuse puhul ei vaja tuge mitte ainult eakas inimene, vaid ka tema pere ja lähedased. „Dementsus on tõsine probleem ja ajas kasvav. Hinnanguliselt on praegu 1,5% inimestest dementsusega hõlmatud, tulevikus aga 3%, mis tähendab, et iga 33 inimene seisab silmitsi väiksema või tõsisema murega. Dementsus on tervisevaldkonna ja ühiskonna väljakutse, kus nii digitaalsed vahendid, riik ja omavalitsus saavad appi tulla. Ka esindusorganisatsiooni roll on väga oluline, et inimesed ei jääks üksinda. Dementsus on ka suur rahaline kulu. Oluline on seda väljakutset märgata, et sümptomeid leevendada, toetada perekondasid ja arendada taristut, hooldekodusid," lisas Tanel Kiik.

Sama kinnitasid ka teised europarlamendi valimiste kandidaadid, et dementsuse probleem on kasvanud järjest suuremaks ja ajas veel järjest kasvav. „Meil on vananev ühiskond ja tänaseid hooldajaid ja lähedasi on väga vaja töökätena. Need töökäed tuleb vabastada ja leida meetod, kuidas seda teha," lisas **Kadri Kullman**.

Liisa Pakosta sõnul küll kasvab teadlikkus dementsusest, kuid teemaga peaks tegelema süsteemsemalt. „Meil on puuetega inimeste konventsiooni kohaselt ühest küljest kohustus selle teemaga tegeleda, kuid ka suur vajadus. Meil on tegelikult väga palju nähtamatuid puudeid lisaks dementsusele ja me ei tea, kuidas, aga me peame nendega järgnevatel aastatel tegelema."

„Raske on leida süsteemi, kus lähedased oleksid hoolduskoormuse vabad," sõnas **Karmen Joller.** „Peame seda lähedastele tegema kergemaks riigi võimaluste piires. Riigi vaatest peame leidma kitsaskohad üles ning rääkima konkreetselt, mida on vaja muuta. Samas on juba ka üht-teist tehtud: äsja jõustus pikaajalist töövõimetust puudutav seadusemuudatus – see käib ka dementsuse kohta – kus tööandja saab osalise koormusega inimest tööl hoida," lisas Joller.

Aivar Riisalu lisas arutellu praktilist vaadet, mida on tehtud Mustamäe linnaosas ning Lääne-Nigula vallas: „Mustamäel pakkusime toetatud hooldust, nn nupusüsteemi ja päevakeskust, „lasteada", kuhu sai dementsusega inimese päevaks tuua. See on minimaalne tase, mida üks KOV saab suhteliselt lihtsasti korraldada. Päevakeskused on struktuurina olemas ja kui me suudame lähedased hoida tööl, saame me ka üksikisiku tulumaksu tagasi. Dementsusega inimene on normaalne inimene, keda

tuleb lihtsalt jälgida ja temaga suhelda. Elu dementsusega on võimalik teha selliseks, et see on inimväärikas nii hooldajale kui inimestele, et ta ei oleks sotsiaalselt isoleeritud. Ma olen väga nõudlik, et see teenus oleks kvaliteetne.“

Merle Kivest, kes on töötanud 30 aastat hoolekande korraldajana, millest 20 aastat Tartu linnas, lisas et elu dementsusega on võrdne teiste hoolekande teemadega ja ei tohiks olla tegelikult keeruline lahendada ei omavalitsusele ega riigile. „Dementsusega inimeste puhul on KOVil päris head lahendused. Meil tuleb vaadata, milline see olukord igaühe jaoks eraldi on. Alati on võimalik paremaks minna ja ma ei näe, et see oleks väga keeruline.“

Samas erineb sotsiaalteenuste kättesaadavus üle Eesti väga ning ühtlustamiseni on väga pikk tee minna**. Evelyn Sepa** sõnul on dementsus sotsiaalhoolekandele suur koormus ning see on suur murekoht ka stigmatiseerituse tõttu. „Mina ei ole see inimene, kes oleks väga seda meelt, et sotsiaalhoolekande süsteem on hästi korraldatud ja turvavõrk piisavalt tihe. Kaldun arvama, et suur hulk inimesi kukub sealt läbi. Mul ei ole mingisuguseid illusioone selle osas, et dementsusega inimeste äratundmine, teadvustamine ja toetamine on keeruline.“

Osalejad nõustusid üksmeelselt, et dementsusega seoses peab tegelema ka õiguslike küsimustega: kuidas tagada, et enne teovõime äravõtmist oleksid vaheetapid, mil inimene saaks osaleda otsuste tegemisel enda valitud esindaja abiga. Dementsus on pikaaegne ja aeglase kuluga haigus ning toetatud otsustamine, astmeline esindamine, on oluline küsimus selles vallas kõikidele lähedastele.

Liisa Pakosta sõnul ei tegeleta EL-i tasemel sotsiaalhoolekande ega meditsiini korraldamisega, see on iga liikmesriigi otsustada. „Kindlasti me suudame avaliku sektori raha efektiivsemalt kasutada, kui me teaksime sellest haigusest rohkem. Õiguskomisjoni liikmena soovin puuetega inimeste konventsiooni täitmist – eestkoste peab olema inimväärikas ja euroopalik,“ rääkis Pakosta

Kogemuskohvik on kohtumispaik MTÜ liikmeskonnale, dementsusega inimestele, nende lähedastele, valdkonna spetsialistidele ja teistele huvilistele.

MTÜ Elu Dementsusega on juhtiv dementsusega inimestele ja nende lähedastele teavet ning huvikaitset pakkuv selts Eestis. Ühendades alates 2016. aastast dementsusega inimeste lähedasi ja valdkonnas töötavaid spetsialiste, on MTÜ ainus sõltumatu strateegiline partner riigile ja rahvusvahelistele organisatsioonidele Eesti patsientide ja lähedaste esindamisel ning lähedastele värskeima praktilise info ja toe jagamisel dementsuse valdkonnas.

Ühingu missiooniks on **huvikaitse eestkõnelejana olla suunanäitajaks dementsusega inimeste sõbraliku ühiskonna loomisel**. Väärtustades armastust, väärikust, hoolivust, rõõmu ja hingetarkust, on ühingu visiooniks luua Eesti, kus dementsusega inimesed on väärtustatud ja nende elu toetatud.

Elu
Dementsusega